

Outi Leppiniemi

**Opas ojitussyhteisölle uoman kunnossapito- ja peruskor-
jaushankkeessa**

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Maa- ja metsätalouden yksikkö

Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö:	Maa- ja metsätalouden yksikkö		
Koulutusohjelma:	Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma		
Tekijä:	Outi Leppiniemi		
Työn nimi:	Opas ojitussyhteisölle uoman kunnossapito- ja peruskorjaushankkeessa		
Työn teettäjä:	Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarastualue, vesistöyksikkö		
Ohjaaja:	Heikki Harmanen		
Vuosi:	2013	Sivumäärä: 45	Liitteiden lukumäärä: 3

Peltojen peruskuivatukseen liittyvät ojitukset ovat vähentyneet 1970-luvulta niin, että nykyään tehdään pääsääntöisesti vain kunnostusojituksia. Ojitustoimituksissa päätetyillä hankkeilla on kunnossapitovelvollisuus ojastojen toimivuudesta, mutta usein ojastot pääsevät rappeutumaan ja kasvamaan umpeen.

Kunnossapitoperkauksen suorittamiseen ei yleensä tarvita vesilain mukaista lupaa, eikä siihen saa avustusta, mutta peruskorjaushankkeessa suunnitelman muuttaminen vaatii toimituskokouksen pitämisen ja hankkeeseen voi hakea avustusta. Etelä-Pohjanmaan Elinkeino, - liikenne ja ympäristökeskuksen toimenkuva peruskuivatushankkeissa on muuttunut suunnittelevasta ja toteuttavasta roolista selkeästi enemmän opastuksen ja valvonnan puolelle. Aikaisemmin ojitussuunnitelma on laadittu virkatyönä, mutta nykyään suunnitelman teettäminen on ojitussyhteisön asia. Tähän opinnäytetyöhön liittyvä opas on Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen tilaama ja se on tehty helpottamaan maanomistajaa kunnossapitohankkeen tai peruskorjaushankkeen järjestämisessä alueella, missä on aikoinaan toteutettu yhteinen ojitus.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty:	Ilmajoki, School of Agriculture and Forestry				
Degree programme:	Agriculture and Rural Enterprises				
Author/s:	Outi Leppiniemi				
Title of thesis:	A guide for drainage associations on channel maintenance and renovation projects				
Supervisor:	Heikki Harmanen				
Year:	2013	Number of pages:	45	Number of appendices:	3

Field drainage related to primary drying has decreased since the 1970s, until today only renovation drainage is carried out. In ditching services, completed projects include a maintenance obligation regarding effectiveness of drainage networks, but often these networks fall into disrepair and become clogged.

The performance of maintenance cleaning does not usually require authorization under the Water Act, nor is a grant available, but planning changes in a renovation project require holding proceedings, and it is possible to apply for a grant for the project. The role of South Ostrobothnia Centre for Economic Development, Transport and the Environment in primary drying projects has clearly shifted from design and implementation towards guidance and supervision. Previously, the drainage plan was drawn up by civil servants, but now preparation of the plan is left to the drainage association. The guide attached to this thesis was commissioned by South Ostrobothnia Centre for Economic Development, Transport and the Environment, and was prepared to help landowners in organising maintenance or renovation projects in areas where common drainage was once implemented.

Keywords: Ditch, channel, renovation, drainage, primary drying

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	8
2 TAUSTAA.....	9
2.1 Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus.....	9
2.2 Opinnäytetyöhön liittyvän oppaan rajaus.....	10
2.3 Työn eteneminen	11
3 OJITTAMINEN	12
3.1 Historia.....	12
3.2 Ojitukset tänä päivänä.....	12
3.3 Viranomaisten roolit ojittamisessa.....	13
4 VESIOIKEUDELLINEN YHTEISÖ; OJITUSYHTEISÖ	16
4.1 Mitä ojitusyhteisö tarkoittaa?	16
4.2 Ojitusyhteisön perustaminen.....	16
4.3 Ojitusyhteisön toiminta ja tehtävät.....	17
5 OJITUSYHTEISÖ JA KUNNOSSAPITOPERKAUS	19
5.1 Ojitusyhteisön herättäminen.....	19
5.2 Kunnossapitovelvollisuus	20
5.3 Kunnossapitotoiminnan vireillepano.....	21
5.4 Maastotarkastus.....	21
5.5 Yhteisökokous kunnossapitotoimenpiteiden suorittamista varten	22
5.6 Kunnossapitoperkauksen suorittaminen.....	23
6 OJITUSYHTEISÖ JA UUSI SUUNNITELMA:	
PERUSKORJAUSHANKE	25
6.1 Suunnitelman tilaaminen.....	25
6.2 Kustannusten jako.....	26
6.3 Ojitusoimitus.....	28
6.4 Ojitusoimituksen kulku.....	28

6.5 Ojituksesta ilmoittaminen	30
6.6 Rahoitus.....	31
6.7 Toteutuksen jälkeiset toimenpiteet	32
7 OJITUSHANKKEEN KOKOUKSET	33
8 ERITYISTAPAUKSET	36
8.1 Sopimusojitus.....	36
8.2 Tilusjärjestelyt	36
8.3 Luonnontilaisen kaltainen uoma ja Natura-alue	37
8.4 Happamat sulfaattimaat ja pohjavesialueet.....	38
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
LÄHTEET.....	43
LIITTEET	46

Keskeiset käsitteet

Peruskuivatus. Peruskuivatuksella tarkoitetaan maan kuivattamiseksi suoritettavia valtaojien perkauksia, pienehköjä pengerryksiä ja purojen vedenjohtokyvyn parantamista.

Paikalliskuivatus. Paikalliskuivatusta on piiri-, sarka- ja salaojitus.

Ojitusyhteisö. Ojituksesta johtuvien asioiden hoitamista varten perustettu yhteisö. Ojitusyhteisö vastaa vanhan vesilain ojitusyhtiötä.

Toimitsija. Ojitustoimituksessa valittavat henkilöt, joiden tehtävänä on hoitaa kaikkia yhteisölle kuuluvia asioita.

Päätoimitsija. Toimitsijoiden valitsema henkilö, jonka tehtävänä on kutsua koolle kutsua kokoukset ja toimia puheenjohtajana sekä edustaa yhteisöä.

Toimitusmies. Ojitustoimituksen toimitusmies (vanhan vesilain mukaan ojitusinsinööri) valvoo suunnitelman ja tekee yhdessä uskottujen miesten kanssa ojitustoimituksesta päätöksen

Ojitusisännöitsijä. Ehdotus uudeksi termiksi ja toimijaksi. Ojitusisännöitsijä on ojitusyhteisön palkkaama ulkopuolinen ammattilainen, joka vie yhdessä toimitsijoiden kanssa hanketta eteenpäin ja toimii tarvittaessa hankkeen valvojana.

Kuivatusalue. Ne maat kuivatusalueella, joille yhteinen ojitus tuottaa hyötyä

Osittelualue. Tarvittaessa kuivatusalue voidaan jakaa osittelualueisiin kustannusten oikean jakautumisen turvamiseksi. Osittelulla varmistetaan se, ettei minkään osan kuivatus tule kalliimmaksi kuin sen toteuttaminen erikseen maksaisi.

Hyödynsaaja. Ojituksesta hyötyä saavan kiinteistön omistaja tai omistajat

Aktiivosakas. Hyödynsaaja, joka on vaatinut ojitusta tai yhtynyt sellaiseen vaatimukseen taikka lisähyödyn saamiseksi vaatinut muutosta ojitusuunnitelmaan.

Passiiviosakas. Hyödynsaaja, joka ei ole vaatinut ojitusta, eikä ole allekirjoittanut ojitussyhteisön sopimusta.

Jyvitys. Maanarvojyvän (joka määräytyy maan käyttömuodon ja maanlaadun mukaisesti) ja korkeusjyvän (joka määräytyy korkeusaseman ja kuivatuksen paranemisen eli kuivatuslisän mukaan) perusteella laaditaan kustannusosittelu. Osittelu osoittaa hyötyä saavien tilojen suhteellisen osuuden kuivatus- tai osittelualueen hyödystä ja kustannuksista.

1 JOHDANTO

Seinäjoen ammattikorkeakoulun agrologiopintoihin kuulu työharjoitteluosio, jonka suoritin Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen vesistöyksikössä kesällä 2012. Työtävänä oli alussa selvittää maanomistajien salaojittamat peltolohkot ELY-keskuksen ja Luopajarven järjestely-yhtiön yhteisessä hankkeessa, missä pyritään poistamaan kerran kahdessakymmenessä vuodessa tai useimmin toistuvat kesätulvat alueelta. Työharjoittelun aikana käytin paljon ELY-keskuksen eri tietojärjestelmiä ja lukiessani kuivatusryhmän kokousmuistiota läpi törmäsin kehitysehdotukseen, joka tuntui heti opinnäytetyön arvoiselta idealta.

Kuivatusryhmän kokousmuistiossa oli esitetty jo vuonna 2009 kehitysidea tehdä opas, joka palvelisi maanomistajia näiden yhteisesti rakentamien ojastojen kunnostushankkeissa. Esitin olevani halukas tekemään oppaan opinnäytetyönäni ja niin työsuhdettani ELY-keskuksessa jatkettiin. Jo alusta lähtien oli selvää, että oppaan piti olla tiivis paketti, joka sisältäisi vain ojitussyhteisön kunnossapitoperkaus- ja peruskorjaushankkeet, jolloin opinnäytetyö tulisi olemaan se, mikä katsoisi laajemmin koko ojitusprosessia. Tämä opinnäytetyö avaa termejä, selvittää taustoja, tarkastelee uutta vesilakia ja pohtii johtopäätöksessä millä keinoilla ojitussyhteisö saisi vielä helpommin vietyä läpi uoman kunnossapitoperkauksen tai peruskorjaushankkeen.

Tällä hetkellä opas ei ole vielä valmis, mutta sen on tarkoitus valmistua vuoden 2013 loppuun mennessä. Oppaan sähköinen versio löytyy tulevaisuudessa ELY-keskuksen Internetsivuilta.

2 TAUSTAA

2.1 Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus

Elinkeino, liikenne ja ympäristökeskuksia on Suomessa 15 ja näihin on koottu entisten TE-keskusten, alueellisten ympäristökeskusten, tiepiirien, läänihallitusten liikenne ja sivistysosaston sekä Merenkululaitoksen tehtäviä.

ELY-keskuksissa toiminta on jaettu kolmeen eri vastuualueeseen joita ovat:

- Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri
- Liikenne ja infrastruktuuri
- Ympäristö ja luonnonvarat

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus on kolmen vastuualueen keskus, jonka tehtävät muodostuvat entisen Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen, Vaasan tiepiirin ja Länsi-Suomen ympäristökeskuksen tehtävistä. Näiden lisäksi tehtäviin kuuluu myös hoi-
taa entisen Länsi-Suomen lääninhallituksen liikenne- ja sivistysosaston tehtäviä. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013.)

Seinäjoella toimivan Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen ympäristö- ja luonnonva-
rat vastuualueen vesistöyksikkö vastaa alueen tulvariskien hallinnasta ja ojitustoi-
mituksista sekä huolehtii tulva- ja ympäristövahinkojen torjunnasta. Vesistöyksi-
kössä pyritään edistämään vesistöjen käyttöä, hoitoa ja kunnostusta sekä huoleh-
ditaan valtion vesioikeudellisista luvista. Vesilain 11 luvun mukaisissa hakemus-
asioissa yleistä etua valvovat kunnan ympäristösuojeluviranomainen ja ELY-
keskus. Samoin laillisuusvalvonta sekä niihin perustuvien lupapäätösten ja ilmoi-
tusten valvonta kuuluu ELY-keskukselle. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
2013.)

Valtion tuottavuusohjelma ja aluehallinnon uudistaminen ovat vaikuttaneet Etelä-
Pohjanmaan ELY-keskuksen tehtävien lisääntymiseen. ELY-keskuksissa henkilö-
kunta vähenee jatkuvasti eläköitymisen kautta, eikä tällä hetkellä uusia työntekijöi-
tä saada palkata tilalle. Ristiriita syntyy siitä, että valvovana viranomaisena olisi
keskuksissa oltava asiantuntijoita, jotka pystyvät tarkistamaan esim. ulkopuolisen

konsultin tekemän laajankin alueen ojitussuunnitelman – onko suunnitelma toimiva ja lainmukainen toteuttaa. Joka tapauksessa ulkopuolisten suunnittelijoiden käyttö tulee lisääntymään, ja ELY-keskusten vähenevältä henkilökunnalta vaaditaan yhä laaja-alaisempaa osaamista.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti vuonna 2010 valtakunnallisen kehittämissuunnitelman peruskuivatus- ja ojitustoimitustehtävien prosessien kuvaamiseksi sekä toimintaohjeiden ja viiteaineiston kokoamiseksi ns. toimintamallin laatimiseksi. Tämä ryhmä kokosi yhteen ja dokumentoi hajallaan olevan tiedon sekä jatkossa edistää määrämuotoisena toistuvien tehtävien hoitoa ELY-keskuksessa. (Yli-Mannila 2012, 13.) Ryhmän tekemällä toimintamallilla varmistetaan yhtäläinen käytäntö, lakisääteisen toiminnan jatkuvuus henkilöstön vaihtuessa, sekä parhaiden käytäntöjen saattaminen hallinnon ja asiakkaiden käyttöön. (Maa- ja metsätalousministeriö 2010)

2.2 Opinnäytetyöhön liittyvän oppaan rajaus

Tähän opinnäytetyöhön liittyvä ja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen peruskuivatuksen toimintamalliryhmän tilaama opas rajattiin työn tilaajan puolesta käsittelemään vain toimitsijamiesten tehtäviä ja velvollisuuksia kunnossapitoperkauksessa ja peruskorjaushankkeissa. Ojitustoimitusta ei haluttu mukaan oppaaseen. Oppaan tekemisen haasteena oli ajan tasalla olevan aineiston pula ja näin ollen opas tuli rakentumaan pitkälle perustuen kuivatusvastaava Raine Saaren ja insinööri Väinö Haapamäen haastatteluihin sekä Maan kastelun ja kuivatuksen suunnittelu - raportin (Makas) työryhmän tapaamisissa päivitettyihin tietoihin. Ojitustoimitusoppaassa (Maa- ja metsätalousministeriö 2003) kerrotaan toimitsijamiehille kuuluvista tehtävistä ja vesilain löytyvät ne lainmukaiset velvollisuudet, mitä toimitsijamiehille kuuluu. Oleellisena erona aikaisempaan käytäntöön on se, että toimitsijamiehillä on nykyään yhä suurempi vastuu koko ojitusprosessin läpiviennistä. Vuoden 2003 ojitusoppaassa on vesilain muutoksen myötä vanhentunutta tietoa, sekä nykyiset käytännöt esim. ojitussuunnitelman tekemisen ja rahoituksen suhteen ovat muuttuneet. Ojitustoimitusoppas tullaan päivittämään lähivuosina, jolloin siitä tulee jälleen ojitushankkeissa toimiville kattava opas.

2.3 Työn eteneminen

Oppaan tekemiseen varattiin aikaa neljä kuukautta, jonka aikana Haapamäen ja Saaren kanssa tapaamisia oli noin kaksi kertaa kuukaudessa ja lomien aikana harvemmin. Tapaamisissa käytiin läpi aineistoa, joka oli koottu aina edellisten kertojen haastatteluiden pohjalta ja puheenjohtajana näissä tapaamisissa toimi aina Raine Saari. Elokuussa 2013 opas oli edelleen kesken johtuen Saaren eläkkeelle jäämisestä sekä siitä, että Haapamäki halusi siihen vielä muutoksia ennen oppaan käsittelyä syksyn ja talven peruskuivatuksen toimintamalliryhmän kokouksissa. Oppaan luonnos lähetettiin kommentoivaksi peruskuivatuksen toimintamalliryhmän jäsenille Suomen ympäristökeskukseen, Maa- ja metsätalousministeriöön, ELY-keskuksiin, Aluehallintovirastoon sekä useamman ojitussyhteisön toimitsijoille.

3 OJITTAMINEN

3.1 Historia

Viljelyhistorian varhaisvaiheissa on viljelyksiä suojeltu sijoittamalla niitä topografisesti siten, että liika vesi on valunut luontaisesti pois tai sitten on katsottu maalaji, jossa on luontaisesti riittävä veden läpäisykyky. Kun viljelypinta-alat kasvoivat, jouduttiin siirtymään huonommin läpäiseville maille, joissa tarvittiin ainakin pinta-veden poisjohtamista (Ojitus 2013)

Maata on kuivattu pelloiksi jo 1700 luvulta lähtien ja kuivatustöitä on tehty 1800-luvulle asti melko sattumanvaraisesti. Niitä toteuttivat yksityiset viljelijät, sekä joissakin tapauksissa kuivatushankkeista vastasi kruunu. Ankarat katovuodet 1866–68 olivat todennäköisesti alkusysäys suunnitelmallisemmalle kuivatustoiminnalle ja laajamittaisiin kuivatustoiminnan kausi oli sotien jälkeisenä aikana, kun alueluovutusten tilalle piti saada uutta viljelysmaata. (Näreaho, Jormola, Laitinen & Sarvilinna 2006, 8)

Ojitusta käsiteltiin jo maakuntalaeissa ja maanlaeissa. Ensimmäiset ojitusta koskevat määräykset ovat tulleet lainsäädäntöön vuonna 1734. (Pajula & Järvenpää 2013) Vuonna 1868 on annettu asetus, jossa säädettiin niistä ojitusta koskevista periaatteista, jotka osaltaan muodostivat vuonna 1902 säädetyin vesioikeuslain. Tässä laissa on maanomistajalle annettu oikeus maan kuivattamiseen ja sama periaate on säilynyt uudessakin laissa. (Pajula 2008, 13)

3.2 Ojitukset tänä päivänä

Vuonna 2012 uudistuneen vesilain (587/2011) mukaan on maanomistajalla edelleen oikeus maan ojittamiseen kuivatustarkoituksessa. Vesilain 5. luvusta löytyy säännökset yhteisistä ojitusmenettelyistä ja siitä, milloin ojittaminen on käsiteltävä ojitustoimituksessa. Uutena säännöksenä vanhaan vesilakiin verrattuna on ilmoitusvelvollisuus muusta kuin vähäisestä ojituksesta valtion valvontaviranomaiselle. (Ympäristöministeriö 2012, 45). Pienemmät ojitushankkeet voidaan sopia maan-

omistajien kesken, mutta yhteisissä isoissa, jopa satojen hehtaareiden ojituksissa, asia käsitellään yleensä ojitustoimituksissa.

Suomessa viljelyksessä oleva peltoala on pääosin jo kertaalleen peruskuivatettu ja nykyisin tehtävät ojitukset ovat pääsääntöisesti joko kunnossapitoperkauksia tai peruskorjaushankkeita. Etelä-Pohjanmaalla tehtävien ojitusten määrä on monikermainen verrattuna Itä-Suomen ojitustoimitusmääriin ja ojitushankkeissa on myös alueellisia eroja. Etelä-Pohjanmaalla tehtävät ojitushankkeet viedään läpi pääsääntöisesti ojitustoimitusten kautta, mutta muualla Suomessa ojitukset ovat enimmäkseen pienempiä sopimusojituksia (Haapamäki 2013, Saari 2013).

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksessa palvellaan suunnittelussa ja kustannusten osittelussa, peruskuivatushankkeen toteuttamisessa, kunnossapitotarkastuksissa ja rumpu ja aukkolausunnoissa. Ojitustoimitukset ovat lakisääteisiä tehtäviä ja Etelä-Pohjanmaan alueella valmistuu vuosittain 3–6 ojitustoimitusta, joka on enemmän kuin missään muussa ELY-keskuksessa. Vuonna 2012 alueella oli vireillä noin 70 ojitustoimitusta. (Yli-Mannila 2012, 10.)

3.3 Viranomaisten roolit ojittamisessa

Maanomistajalla on oikeus maansa kuivattamiseen itsenäisesti, milloin se ei vaadi lupaa tai ohjeita ja kuivatus tapahtuu vesilain säädöksiä noudattaen. Niin ELY-keskuksesta, kuin kunnan ympäristönsuojeluviranomaisiltakin saa tarvittaessa ohjeita ojitusta koskeviin asioihin.

Aluehallintoviranomainen, lupaviranomainen. Jos ojittamisesta voi aiheutua vesialueella ympäristösuojelulain mukaista pilaantumista, tai sillä on joku muu haitallinen vaikutus vesistössä kuten ravinnekuormituksen lisääntyminen tai sulfaatti-aiheutuva happamoituminen kuivatusvesiä vastaanottavalla vesialueella, täytyy ojittamiseen hakea lupa aluehallintovirastosta. Hakemus ojittamisesta tehdään kirjallisesti sille aluehallintoviranomaiselle, jonka alueella hanke on tarkoitus toteuttaa. Myös kunnossapito voi vaatia luvan, jos ojitusta varten perattu puro on palautunut luonnontilaisen kaltaiseksi. (Suomen ympäristökeskus 2012, 12)

Vesilain kolmannen luvun mukaan (587/2011, 2 §) vesitaloushankkeelle on haettava lupaviranomaisen lupa, jos hanke muuttaa vesistön asemaa, syvyyttä, vedenkorkeutta tai virtaamaa, rantaa tai vesiympäristöä, pohjaveden laatua tai määrää ja nämä muutokset:

- 1) aiheuttavat tulvavaaraa tai yleistä veden vähyyttä,
- 2) vahingoittavat luontoa tai huonontavat vesistön tai pohjaveden tilaa,
- 3) vähentävät luonnon kauneutta, ympäristön viihtyisyyttä tai vesistön soveltuvuutta, virkistyskäyttöön,
- 4) aiheuttavat vaaraa terveydelle,
- 5) vähentävät oleellisesti tärkeän pohjavesiesiintymän antoisuutta tai haittaavat vedenottoa tai sen käyttöä talousvetenä,
- 6) vahingoittavat kalastusta tai kalakantoja,
- 7) aiheuttavat haittaa tai vahinkoa vesiliikenteelle,
- 8) loukkaavat yleistä etua muulla tavoin.

Kunnan ympäristösuojeluviranomainen, valvontaviranomainen Ojitusasioissa kunnalle kuuluvat ojitusta koskevat erimielisyydet, jotka eivät edellytä aluehallintoviraston lupaa tai ojitustoimitusta. Kunnassa hoidetaan maanomistajien erimielisyydet ojittamisessa, mikäli maanomistajia on kaksi. Jos riitautuneita maanomistajia on enemmän, siirrytään asia paikalliseen ELY-keskukseen.

ELY-keskuksen ojitustoimitushakemuksesta (Ojitustoimitushakemus 2013) selviää kunnan ratkaistavaksi kuuluvat erimielisyydet, jotka ovat aiheutuneet:

- 1) ojan tekemisestä toisen maalle tai toisen yksityisen tien poikki
- 2) ojan suunnan muuttamisesta
- 3) veden johtamisesta toisen maalla olevaan ojaan tai puroon; tai
- 4) muusta vastaavasta syystä.

Ojittamisen oikeus toisen maalla perustuu asemakaava-alueella maankäyttö- ja rakennuslakiin eräin poikkeuksin.

ELY-keskus, valvontaviranomainen. Muusta kuin vähäisestä ojituksesta tehdään ilmoitus alueelliselle ELY-keskukselle vähintään 60 vuorokautta ennen ojitukseen ryhtymistä. Tässä ilmoituksessa esitetään tiedot perattavista ja kaivettavista uomista sekä niiden sijainnista ja ojituksen vaikutuksista ympäristöön. Sa-

moin ojan kunnossapidosta tehdään ilmoitus ELY-keskukseen, jos ojana käytettävä uoman on ehtinyt muuttua luonnontilan kaltaiseksi. (Suomen ympäristökeskus 2013.)

Yli-Mannilan (2012, 9) mukaan ELY-keskukselle kuuluvia viranomaistehtäviä ovat:

- ojitustoimitukset
- ojitussyhtiöiden perustamiset
- peruskuivatushankkeiden avustaminen
- ojitusriitojen sovittelu
- ojitukseen liittyvä neuvonta

4 VESIOIKEUDELLINEN YHTEISÖ; OJITUSYHTEISÖ

4.1 Mitä ojitusyhteisö tarkoittaa?

Ojitusyhteisö on ojitushankkeen läpiviemistä varten perustettu yhteisö. Ennen vesilain uudistusta, käytettiin yhteisöstä nimitystä ojitusyhtiö. Vanhasta termistä on luovuttu, koska se viittaa harhaanjohtavasti yhdistyslain (503/1989) sekä osakeyhtiölain (624/2006) mukaisiin yhtiöihin. Ojitusyhteisön perustaminen varmistaa sen, että ojitustyöllä ja hankkeen jälkeen ojien kunnossapidolla säilyy vastuullinen taho vaikka ojitusalueen maanomistussuhteet muuttuisivatkin ajan myötä. Tämä tarkoittaa sitä, että omistussuhteiden muuttuessa tulee uudesta kiinteistönomistajasta automaattisesti ojitusyhteisön jäsen siltä osin, kuin hänen kiinteistönsä aluetta kuuluu kuivatusalueeseen (L 27.5.2011/587, luku 5, 23 §)

4.2 Ojitusyhteisön perustaminen

Vesilain (L 27.5.2011/587, luku 5, 22 §) mukaan on ojitusta varten perustettava vesilain mukainen ojitusyhteisö, jos hyödynsaajia on vähintään kolme ja ojitukseen tarvitaan lupaviranomaisen myöntävä lupa tai ojitus käsitellään ojitustoimituksessa. Yhteisö on perustettava myös silloin, jos ojituksesta ei päästä yksimielisyyteen tai joku hyödynsaajista sitä vaatii. Valvontaviranomainen voi vaatia ojitusyhteisön perustamista, jos näkee sen tarpeelliseksi. Ojitushankkeessa hyödynsaajat voivat perustaa ojitusyhteisön myös sopimusojitukselle. (Pajula & Järvenpää 2007, 26)

Aloitteen ojitusyhteisön perustamisesta voi tehdä kuka tahansa sen jäsenistä ja yhteisön jäseniä ovat hankkeesta hyötyä saavien kiinteistöjen omistajat, hankkeeseen liittyvien rakenteiden käyttäjät ja muut hyödynsaajat. (L 27.5.2011/587 luku 12, 2.1 §.)

Ojitusyhteisö perustetaan ojitustoimituksessa ja samalla hyväksytään sen säännöt sekä valitaan ensimmäiset toimitsijat. Kullakin yhteisön jäsenellä on sellainen äänivalta, joka vastaa ojitussuunnitelmassa jäsenen maksettavaksi määrättyä suhdetta ojituskustannuksista (L 27.5.2011/587 luku 5, 25.1 §.) Ojitustoimitusta haetaan kirjallisesti paikallisesta ELY-keskuksesta ojitustoimitushakemuksella ja tämä vesioikeudellinen yhteisö perustetaan toimituskokouksessa. Lainvoimaisuuden yhteisö saa vasta kun toimituskokouksesta on annettu päätös ja yhden kuukauden mittainen valitusaika on umpeutunut. Kun ojitusyhteisö on rekisteröity, toimii se hanketta koskevissa oikeudellisissa asioissa kantajana ja vastaajana. (Ympäristöministeriö 2012, 84.)

4.3 Ojitusyhteisön toiminta ja tehtävät

Valtion kunnossapidon valvontavelvollisuus on poistunut vuonna 1997. Ennen nämä valtion rahoittamat peruskuivatushankkeet tarkastettiin vesipiirin toimesta viiden vuoden välein ja samalla ne saivat tarvittavat kunnostuskehotukset. Nyt kun valvontaa ei ole enää ollut, on osa ojastoista päässyt rappeutumaan, eikä yhteisöiden kunnossapitotoimintaa valvo enää mikään viranomainen (Suomen ympäristökeskus 2010, 22).

Ojitushankkeiden toimeenpano ja läpivienti kuuluu ojitusyhteisöille. Yhteisökokouksessa päätetään hankkeen rahoituksesta ja toteutuksesta, joka tehdään ojitustoimituksen määräykset huomioon ottaen. Yhteisön toimitsijoilla on vastuu hoitaa yhteisön asioita jatkossakin, kuten sääntömääräisten yhteisökokousten järjestämisestä joka kolmas vuosi. Tarvittaessa toimitsijat voivat kutsua kokouksia koolle tarpeen mukaan. Ojitusyhteisöllä on velvollisuus huolehtia toteutetun hankkeen kunnossapidosta siten, ettei siitä aiheudu yleistä tai yksityistä etua loukkaavia haittoja tai vahingollisia seurauksia (Pajula & Järvenpää 2007, 120).

Kun ojitustyö on valmistunut, on yhteisön toimitsijoiden viipymättä ilmoitettava yhteisön kokouksen päätöksen mukaiset kustannusosuudet korkoineen, sekä ojitussuunnitelmasta päättämisen jälkeen syntyneet ojituksesta johtuvat kustannusosuudet korkoineen kirjaamisviranomaiselle lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin merkittäviksi. Toimitsijoiden on myös ilmoitettava kustannusosuuksia koskevat muutok-

set jos kustannusten jakoa on tarkistettu tai oikaistu. Tämän lisäksi on toimitsijoiden tehtävänä yhteisön toiminnan järjestämiseksi pidettävä luetteloa yhteisön jäsenistä. Tähän luetteloon on merkittävä jäsenen tunniste- ja yhteystiedot. (Pajula & Järvenpää 2013).

5 OJITUSYHTEISÖ JA KUNNOSSAPITOPERKAUS

5.1 Ojitusyhteisön herättäminen

Maanomistajan kiinnostus ojaston toimivuuteen herää yleensä siinä vaiheessa, kun uoma on tukkoinen tai sen rummut ovat liian pieniä ja panttaavat vettä. Ojaston kunnossapidon laiminlyönti on yleensä seurausta siitä, että ojitusyhteisön yhteisökokoukset ovat jääneet pitämättä ja toimitsijat valitsematta. Lisääntynyt vuokraviljely ja usein lyhyillä vuokrasopimuksilla, ei kannusta pitkäjänteiseen perusrannusinvestointiin, kuten peruskuivatukseen ja salaojitukseen, jolloin pellon vesitalous kärsii.

Ongelmia saattaa syntyä kunnossapitovelvollisuuden tai sen oikeuden suhteen, kun yhteisöllä ei ole ollut toimintaa vuosiin ja olosuhteet alueella ovat muuttuneet huomattavasti alkuperäisen toteuttamisajan jälkeen. Alueelle on saattanut tulla asutusta, oja tai puro on muuttunut luonnontilaiseksi niin, että siihen on saattanut tulla kalaa ja asukkaat kokevat kunnostuksen pelkästään haitallisena. Vesilain mukaan yhteisölle kuitenkin kuuluu kunnossapitovelvollisuus, mutta toisaalta kunnossapidosta ei myöskään saa aiheutua kohtuutonta haittaa.

Maanomistajan tehtävänä on selvittää, onko alueella vanha ojitusyhteisö jolla on velvollisuus uoman kunnossapitoon. Mikäli ojitusyhteisön toiminta on ”kuollutta”, eikä toimitsijamiehiä enää löydy, voi yhteisökokouksen kutsua koolle kuka tahansa yhteisön osakas, kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tai ELY-keskuksen valvontaviranomainen (L 27.5.2011/587 luku 12, 11 §).

Koolle kutsuminen tehdään yhteisön sääntöjen mukaisesti. Jos yhteisön säännöt ovat vanhat, tulee koolle kutsuminen tehdä lehti-ilmoituksella paikallislehdessä vähintään seitsemän vuorokautta aikaisemmin ennen varsinaista yhteisön kokousta. Ilmoituksessa pitää olla aika, paikka ja asiaan ojitusyhteisön uudelleen järjestäytyminen, toimitsijamiesten valinta ja kunnossapitoperkaus tai uuden suunnitelman tilaaminen (Haapamäki 2013, Saari 20013)

Usein vanhojen ojitusyhteisöiden säännöissä mainitaan, että läsnä tässä kokouksessa pitää olla vähintään kolmasosa osakkaista tai hankkeen hyödystä. Mikäli tätä ei saavuteta, kutsutaan koolle toinen kokous, joka on päätäntävaltainen kun kaksi osakasta on paikalla. Paikalla olevat pystyvät päättämään vain oman alueensa kuivatuksesta. (Haapamäki 2013, Saari 20013)

Jos alueelta ei löydy ojitusyhteisöä, voidaan sinne maanomistajien niin halutessa tilata kokonaan uusi suunnitelma ja tässä kannattaa ottaa ammattilaiset mukaan hankkeeseen jo varhaisessa vaiheessa. Mitä suuremmasta hankkeesta on kysymys, sitä suositeltavampaa on, että ojitusyhteisö ulkoistaa keskeiset tehtävät. Ammattitaitoisen ojitussääntösihteerin tehtävä on viedä koko hanke läpi toimitsijoiden kanssa, toimia valvojana rakentamisen aikana, järjestää kokoukset ja olla yhteydessä kaikkiin sidosryhmiin. Samoin ulkopuolisen kirjanpitäjän käyttö vähentää toimitsijamiesten työtä. (Haapamäki 2013, Saari 20013)

Jos alueella ei ole vanhaa ojitusyhteisöä, kannattaa se sinne perustaa. Ojitusyhteisön perustaminen varmistaa sen, että ojitustyöllä ja hankkeen jälkeen ojien kunnossapidolla säilyy vastuullinen taho, vaikka ojitusalueen maanomistussuhteet muuttuisivatkin ajan myötä. Tämä tarkoittaa sitä, että omistussuhteiden muuttuessa tulee uudesta kiinteistönomistajasta automaattisesti ojitusyhteisön jäsen siltä osin, kuin hänen kiinteistönsä aluetta kuuluu kuivatusalueeseen (Sorjanen 2011 9).

5.2 Kunnossapitovelvollisuus

Ojitusta varten perustetulla ojitusyhteisöllä on vesilain 587/2011 5.luku 8§ mukaan kunnossapitovelvollisuus.

Kunnossapito on ojitusyhteisön velvollisuus, eikä kunnossapitotoimista tarvitse ilmoittaa erikseen mikäli siitä ei aiheudu ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua pilaantumista tai uoma ei ole muuttunut luonnontilan kaltaiseksi. Jos ojan kunnossapidosta voi aiheutua ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua pilaantumista tai siitä seuraa vesilain 3 luvun 2 §:ssä tarkoitettuja seurauksia, edellyttää se aluehallintoviranomaisen lupaa kuten ojituskin.

Yhteinen oja on pidettävä kunnossa, mikäli yksikin jonka etua se koskee, sitä vaatii. Valtion rahoituksella kokonaan tai osaksi suoritetusta maankuivatustyöstä hyötyä saavien kiinteistöjen ja alueiden maanomistajat ovat velvollisia pitämään kunnossa kaivetut ja peratut uomat sekä tehdyt laitteet ja rakennelmat, samoin kuin huolehtimaan yhteisön hyötyalueen tarkoituksenmukaisesta käyttöönottamisesta. Tarkoituksenmukaiseksi käytöksi luetaan myös alueen tehokas metsittäminen. Näillä säädöksillä on pyritty siihen, että kuivatushankkeesta saatava hyöty säilyy ja ojituksella saavutettu kuivatustila pysyy suunnitelman mukaisena. (Saari 2013.)

5.3 Kunnossapitotoiminnan vireillepano

Jotta peruskuivatus saadaan jälleen toimimaan alueella, on kunnossapito saatava ensin vireille. Ojaston kunnossapidosta ovat ensisijaisesti vastuussa ojitusyhteisö ja sen yhteisön kokouksessa valitut toimitsijat. Toimitsijoiden tehtävä on tarkastaa ojastot riittävän usein ja tarpeen vaatiessa kutsua yhteisön osakkaat sääntöjen määräämällä tavalla yhteisökokoukseen, jossa esitetään selostus tarvittavista kunnostustöistä. Kunnossapitotarpeesta voi tehdä esityksen ojitusyhteisölle myös jokainen ojitusyhteisön osakas, jos hän kärsii huonosta kuivatuksesta tai kunnostushankkeen hyötyalueen ulkopuoliset maanomistajat, mikäli yhteisön ojastojen kunto aiheuttaa heille kuivatusvaikeuksia. Jos uomien kunnossapidosta on erimielisyyttä, tulee kyseessä olevat hankkeen uomanosat tarkistaa korkeuksien osalta suunnitelman mukaisiksi vaaitsemalla tai muulla vastaavalla tavalla. (Saari 2013.)

5.4 Maastotarkastus

Maastotarkastuksen tarkoituksena on selvittää, että uomat ovat suunnitelman mukaisessa tasossa, sekä käydä läpi ojan tai ojaston sekä rakenteiden sen hetkinen kunto. Tarkastus suoritetaan pääosin silmämääräisesti ja vain epäselvissä tapauksissa suoritetaan tarpeelliset mittaustyöt. Lisäksi tarkastetaan ovatko maankäyttömuodot edelleen samat (metsitetty, raivattu pelloksi tai kaavoitettu tai muuten vaan rakennettu tontiksi). (Saari 2013.)

Mikäli oja- ja ojastot eivät ole suunnitelman mukaisessa kunnossa, niin silloin riittää yhdenkin maanomistajan vaatimus kunnossapidosta omistamiensa peltoalueiden osalta saada suunnitelman mukaisen kuivatus. (Saari 2013.)

Uomien kunnossa on Saaren mukaan (2013) huomioitava:

- Onko uoma liettynyt ja madaltunut?
- Onko uoman luiskissa sortumia?
- Onko uoman pohja syöpynt?
- Ovatko uoman luiskat painuneet ja uoma kaventunut?
- Onko uoma vesoittunut ja kasvaako uoman luiskissa puita?
- Kasvaako uomassa vesikasvillisuutta tai onko uoma heinittynyt?
- Onko karja polkenut uoman luiskia ja aiheuttanut uoman madaltumista?

Rakenteiden ja laitteiden kunnossa on Saaren (2013) mukaan huomioitava:

- Ovatko rummut oikeassa korkeudessa, ehjiä ja puhtaita?
- Ovatko vanhat sillat ehjiä, eivätkä ne padota?
- Ovatko maapadot ja penkereet oikeassa korkeudessa?
- Ovatko pumpput ja pumppaamojen rakenteet kunnossa?

Maastotarkastuksen pohjalta laaditaan tarkastusraportti, jossa ilmoitetaan oja- tai rakennekohtaisesti niiden tarkastushetkellä oleva kunto, sekä mihin toimenpiteisiin niiden suhteen tulee ryhtyä. Tämän jälkeen kutsutaan sääntöjen mukaisesti koolle yhteisön kokous, joka päättää kunnossapitoperkausesta. (Saari 2013)

5.5 Yhteisökokous kunnossapitotoimenpiteiden suorittamista varten

Yhteisökokouksen koollekutsujana toimii ojitussyhteisön päätoimitsija tai hänen ollessaan estynyt joku toimitsijoista. Mikäli kyseessä on sellainen ojitussyhteisö, jonka toiminta on ollut ”kuollutta”, eikä toimitsijamiehiä enää löydy, voi yhtiökokouksen kutsua koolle kuka tahansa yhteisön osakas, kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tai ELY-keskuksen valvontaviranomainen. Yhteisökokous tulee kutsua koolle yhteisön säännöissä määritetyllä tavalla tai kokouskutsussa, joka tulee julkaista paikallisessa lehdessä vähintään seitsemän vuorokautta aikaisemmin. (Saari 2013.)

Kutsussa on oltava ainakin seuraavat asiat:

- Kokouksen päivämäärä ja paikka
- Asiana ojitussyhteisön järjestäytyminen
- Kokouksessa päätettävät asiat, kuten kunnossapitoperkauksen suorittaminen, aikataulu ja perkauksen vaatiman rahoituksen järjestäminen
- Mahdollisen ennakkomaksun periminen ja uusien toimitsijamiesten valinta

Kunnossapitotoimintaa koskevassa yhteisökokouksessa todetaan kokouksen päätösvaltaisuus aina kuivatusalueittain. Kukin kuivatusalue tekee itsenäisiä päätöksiä, vaikkakin kunnossapitotoimenpiteet tulisi hoitaa yhteistyössä muiden kuivatusalueiden ja koko hankkeen kanssa. (Saari 2013.)

Kunnossapitotoimintaa koskevassa yhteisökokouksessa käsiteltävät asiat löytyvät oppaan lopusta kohdasta ”Yhteisökokouksen esityslista”. Mikäli kunnossapidosta ei ole tehty erillistä osittelua, osallistuvat hyödynsaajat kunnossapitokustannuksiin samojen perusteiden mukaan kuin ojituskustannuksiinkin (Saari 2013).

Kokouksessa on hyvä päättää puuston raivauksesta ja uomasta nostettavien maiden sijoittamisesta niin välttää rakentamisen aikaisilta epäselvyyksiltä. Opinäytetyön lopussa on kunnossapitohankkeen prosessikaavio, mistä saa yleiskuvan kunnossapitohankkeen läpiviennistä viranomaisen näkökulmasta. (Liite 1 Kunnossapitohankkeen prosessikaavio)

5.6 Kunnossapitoperkauksen suorittaminen

Kunnossapitoperkaus tulisi aina suorittaa työhön soveltuvalla ja asiallisella kalustolla ja ojitussyhteisö voi halutessaan ottaa tarjoukset useammalta työhön soveltuvalla urakoitsijalta. Työhön tulee valita ammattinsa hallitseva urakoitsija, jolla on käytössä työnsä osaavat koneenkuljettajat. Ennen kaivutöiden aloittamista tulee ojitussyhteisön huolehtia siitä, että uomassa ja uoman luiskissa kasvavat virtausta haittaavat pensaat ja puusto poistetaan (Saari 2013). Mikäli mahdollista, tulisi uoman varteen kuitenkin jättää varjostavaa puustoa, koska sen on todettu hidastavan ja estävän uoman heinittymistä sekä umpeenkasvua. (Näreaho, Jormola, Laitinen & Sarvilinna 2006)

Kaivutyötä toteutettaessa on uoman luiskakaltevuuksiin hyvä kiinnittää huomiota. Vanhoissa suunnitelmissa luiskien kaltevuus saattaa olla vähemmän kuin nykyään yleisesti käytössä oleva 1:2 kaltevuus. Muuten uoman luiskakaltevuudet tulee pitää suunnitelman mukaisina, kuitenkin siten, että jo ruohottuneiden luiskien tarpeentonta rikkomista tulisi välttää. (Saari 2013). Vesilain 5:10 mukaan ojaan katsotaan kuuluvan uoman kummallakin puolella metrin levyinen piennar.

Perkaustyötä valvovien toimitsijamiesten tehtävänä on valvoa ja ohjata työtä siten, että se tulee suoritetuksi yhteisökokouksen päätösten ja suunnitelma-asiakirjojen mukaisesti. Toimitsijoiden, tai ojitussännöitsijän/valvojan, on seurattava tarkoin työn suoritusta, pidettävä kirjaa rumpujen ja siltojen korjauksista, kuivatus- tai osittelualueella tehdyistä työmääristä sekä mahdollisista vahinkojen syntymisistä myöhemmin tapahtuvaa kustannusjakoa varten. Edunmenetystä voi syntyä suunnitellusta ojituksesta sekä työmenetelmistä ja ojituksesta voi olla monenlaisia ympäristövaikutuksia. Ojitushankkeen suunnittelun yhteydessä on tarpeen selvittää mahdolliset edunmenetykset, toimenpiteet niiden välttämiseksi tai vähentämiseksi samoin kuin mahdolliset korvaukset. (Saari 2013).

Kunnossapidon yhteydessä usein selviää, jos maanomistaja on laittanut vesiuomaan vanhasta suunnitelmasta poiketen liian pieniä rumpuja tai siltoja. Ojitusyhteisöllä on tällöin oikeus vaatia maanomistajaa asentamaan asianmukaiset sillat ja rummut. Mikäli ne ovat romahtaneet tai erittäin huonokuntoiset, voi yhteisö vaatia niiden uusimista. (Haapamäki 2013).

Työn päätyttyä tulee toimitsijoiden, tai heidän palkkaaman ojitussännöitsijän, jakaa toteutuneet kustannukset kuivatusalueittain voimassaolevan osittelun mukaisesti hyödynsaajille. Kustannusjaon valmistuttua tulee kutsua yhteisökokous koolle, jossa toimitsijat antavat selvityksen suoritetusta työstä sekä kustannusten jaosta. (Saari 2013)

6 OJITUSYHTEISÖ JA UUSI SUUNNITELMA: PERUSKORJAUSHANKE

Ojitussuunnitelmat laadittiin ennen virkatyönä ojitustoimituksissa, mutta vuodesta 1997 lähtien toimitusmies on laatinut suunnitelman vain, jos hakija ei ole esittänyt sitä hakemuksessaan, eikä ole toimittanut sitä alkukokouksessa määrättyssä koh- tuullisessa ajassa toimitusmiehelle. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003)

Yleensä vanhan hankkeen peruskorjausta varten riittää vanhan suunnitelman täy- dentäminen ja korjaaminen tarvittavilta osin, myös kunnossapidon yhteydessä voi- daan tehdä vähäisiä tarkistuksia suunnitelmaa muuttamatta. On kuitenkin tilantei- ta, jolloin vanhaa suunnitelmaa ei voi enää käyttää esimerkiksi silloin, kun ojan tasausviivaa, eli ojan pohjaa, pitää syventää yli 30 cm maan painumisen johdosta tai uomissa esiintyvien karikkojen ja kallioiden takia. Alueen maankäyttömuodot ovat myös saattaneet muuttua niin, että osa alueesta on kaavoitettu kaupungin kaava-alueeksi. Toimitsijoiden kannattaa kuitenkin jo varhaisessa vaiheessa ottaa yhteyttä paikallisen ELY-keskuksen asiantuntijaan, joka osaa arvioida uuden oji- tussuunnitelman tilaamisen tarpeellisuuden sekä pystyy tarvittaessa ohjaamaan ja neuvomaan suunnitelman tekemisessä. (Haapamäki 2013)

6.1 Suunnitelman tilaaminen

Uuden suunnitelman tilaamista varten pidetään yhteisön kokous, joka kutsutaan koolle yhteisön sääntöjen mukaisesti. Kokouksessa voidaan tarvittaessa valita yh- teisölle uudet toimitsijat, jotka sitten päättävät suunnitelman tilaamisesta ja halu- tessaan toimitsijat voivat antaa ojitusisännöitsijälle tehtäväksi mahdollisten suun- nittelijoiden hankkimisen ja kilpailuttamisen. Suunnitelman sisällöstä vastaa suun- nittelija. (Haapamäki 2013, Saari 2013)

Ennen kuin suunnittelua lähdetään tekemään, keräävät toimitsijat kuivatusalueit- ain vähintään 50 %:lta alueen hyödystä suostumuksen yhteisösopimukseen, jolla varmistetaan, että suunnitelma hyväksytään myöhemmin pidettävässä toimitusko-

kouksessa. Tarvittaessa voidaan pitää useampia maanomistajien, ojitusyhteisön, suunnittelijan ja ELY-keskuksen asiantuntijan välisiä neuvottelukokouksia, joissa selvitetään, onko suunnitelma sellainen kuin maanomistajat haluavat. (Haapamäki 2013, Saari 2013)

Pajulan ja Järvenpään (2007, 174-178) mukaan suunnitelmaselostuksen sisällöstä tulisi käydä ilmi seuraavat asiat:

- Hankkeen suunnittelu ja tarkoitus
- Alue- ja vesistöselvitys
- Suunnittelualue ja suunnitelman perusteet
- Ojitustyöt ja rakenteet
- Ympäristöselvitykset ja -vaikutukset
- Töiden suorittaminen ja kustannukset
- Vahingot ja niiden korvaaminen
- Hyöty ja kustannusten osittelu
- Hankkeen toteuttaminen
- Hankkeen kunnossapito

Ojitussuunnitelman tulee sisältää tiedot hankkeesta ja sen toteuttamistavasta sekä kuivatussyvyydestä, selvityksen hankkeesta saatavasta hyödystä ja arvion hankkeen vaikutuksista. Kuivatussyvyyttä määrättäessä on otettava huomioon maan laatu, kaltevuussuhteet ja kuivatustarve (L 27.5.2011/587). Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä ojitussuunnitelman sisällöstä. Kuivatusalueet tulee suunnitella niin, että ne ovat toteutettavissa riippumatta muista kuivatusalueista. (Haapamäki 2013, Saari 2013).

6.2 Kustannusten jako

Hyödynsaajien kesken jaettavat ojituskustannukset muodostuvat mm. suunnittelimisesta, asioiden hoidosta, ojituksen toteuttamisesta ja hankkeen aiheuttamien edunmenetysten korvaamisesta. Kustannusten jakoperusteena käytetään kunkin maalle saavutettavaa kuivatushyötyä, elleivät hyödynsaajat toisin sovi. Aktiiviosakkaan vastuu yhteisöojituksen kustannuksista voi olla enintään sen verran,

kuin hänen alueensa kuivattaminen maksaisi erikseen. Passiiviosakas osallistuu kustannuksiin enintään omille maille saadun hyödyn mukaisesti (L 27.5.2011/587 luku 2, 1 §.)

Kunnossapitokustannukset jaetaan hyödynsaajien kesken samalla periaatteella kuin ojituksessa. Jos yhteinen oja olosuhteiden muuttumisen vuoksi muuttuu jollekin hyödynsaajalle tarpeettomaksi, voidaan tämä vapauttaa kunnossapitokustannusten maksamisesta. Samoin, jos maanomistajan maankuivatuksesta saatava hyöty kasvaa, voidaan muuttunut tilanne tarkista kustannusten jaon osalta. (L 27.5.2011/587, luku 19 2 §).

Ojitustyön kustannusarvio voidaan laatia ympäristöhallinnossa käytettyä työvaihe-ryhmittelyä soveltaen seuraavan pääryhmittelyn mukaan:

- Raivaus- ja korjaustyöt (raivaus, rakenteiden purku, suojaus, korjaus)
- Kaivutyöt (kaivu, levitys, siirto)
- Kalliotyöt (louhinta, läjitys, siirto)
- Pengertyöt (penkereet, työpadot)
- Viimeistelytyöt (työkohteiden korjaus ja viimeistely, istutukset)
- Putkirakenteet (putkiojat, rummut)
- Erityisrakenteet (sillat, pumppaamot, padot)
- Ympäristörakenteet (pohjakynnykset, putousportaot, koskikiveykset)
- Yhteiskustannukset (työnjohto, mittaukset, kulkuyhteydet, korvaukset, työnaikainen suunnittelu)

Pienemmässä hankkeessa voi kustannusarvion ryhmittely olla pelkistetympi sisältäen esim. raivaukset, kaivutyöt, rumputyöt, viimeistelytyöt ja yhteiskustannukset. Näiden yhteiskustannusten osuus riippuu hankkeen kokoluokasta. Hankkeissa, jotka toteutetaan ilman varsinasta työnjohtoa, on yhteiskustannusten osuus noin 5-10 % ja suurissa hankkeissa, joissa on mukana yleensä työnjohto, on niiden osuus noin 10-20 %. (Pajula 2007 s. 104.)

6.3 Ojitustoimitus

Laaja-alaiset, useita kiinteistöjä koskevat ojitushankkeet käsitellään yleensä ojitustoimituksessa. Kun suunnitelma on tehty ja ojitus vaatii ojitustoimitusta, kuuluu toimitsijoiden hakea sitä kirjallisesti paikallisesta ELY-keskuksesta. Hakemukseen liitetään mukaan mahdollinen ojitussuunnitelma.

Suomen ympäristökeskuksen (2013) mukaan ojitustoimitus tulee pitää jos:

- ojituksella poistetaan tai pienennetään tulva-aluetta,
- ojituksella muutetaan huomattavasti vesien virtaamissuuntaa,
- ojitusta varten tehdään suoja- tai pumpaamo toisen maalle eikä asiasta sovita
- oja on tehtävä maantien, kaapelin tai eräiden muiden vastaavien rakenteiden alitse, eikä rakenteen omistaja tähän suostu,
- hyödynsaajia on vähintään kolme, eivätkä he pysty sopimaan yhteisestä ojituksesta
- ojitustoimituksessa aiemmin päätettyä suunnitelmaa muutetaan,
- kyse on ojitussyhteisön perustamisesta tai purkamisesta, tai
- kyse on ojitussyhteisön jäsenten oikeuksista ja velvollisuuksista.

6.4 Ojitustoimituksen kulku

Kun ojitustoimitushakemus saapuu ELY-keskukseen, määrää se toimitusmieheksi yhden asiantuntevan virkamiehen pitämään ojitustoimitusta. (A 1560/2011, luku 3, 29 §). Ojitustoimitukseen kuuluu toimituskokous ja tarvittaessa loppukokous. Mikäli ojitus edellyttää aluehallintoviraston myöntämää vesilain mukaista lupaa, kehottaa toimitusmies hakijaa hakemaan sitä ja asian käsittely siirtyy kokonaisuudessaan aluehallintovirastoon.

Ojitustoimituksen toimituskokouksen tarkoituksena on selvittää ojitussuunnitelman tavoitteet ja periaatteet ja toimitsijan velvollisuus on kutsua kokoukseen kaikki ne, joiden oikeutta tai etua ojitusasia saattaa koskea. Tämän lisäksi toimitusmies kutsuu paikalle kaksi uskottua miestä niistä kunnista, joihin hankkeen vaikutus pääasiallisesti ulottuu. Uskotut miehet ovat kunnanvaltuuston valtuustokautta vastaa-

vaksi ajaksi kiinteistötoimituksia varten valittuja maallikkojäseniä. (Haapamäki 2013.)

Toimitusmiehen on toimituskokouksesta ja loppukokouksesta julkisesti kuulutettava vähintään 14 päivää ennen kokousta niissä kunnissa, joiden alueelle ojituksen vaikutukset ulottuvat. Näistä kokouksista on lisäksi ilmoitettava niille maanomistajille, joita ojitus koskee (L 27.5.2011/587 luku 5, 35 §).

Jos hakija ei toimita ojitushankkeen suunnitelmaa hakemuksen yhteydessä, kuuluu toimitusmiehen huolehtia suunnitelman laatimisesta hakijan kustannuksella, sillä toimitusmies on vastuussa suunnitelmasta, ja on myös velvollinen tekemään siihen tarvittavat muutokset. (Yli-Mannila 2012).

Vahvistettava suunnitelma, sen hyödyt, haitat ja vahingot sekä vahingonkorvausten maksamisen esittelee toimitusmies toimituskokouksessa, tai isommissa hankkeissa vasta loppukokouksessa. Samoin käydään läpi kustannusarvio, kustannusosittelu sekä toimeenpanoa ja vastaista kunnossapitoa koskevat määräykset. (Yli-Mannila 2012).

Loppukokouksen jälkeen toimitusmies ja mahdolliset uskotut miehet antavat päätöksen, joka sisältää vahvistettavan ojitussuunnitelman, ratkaisun tehdyistä muistutuksista ja vaatimuksista, määräyksen ojituksen toimeenpanosta ja ojan kunnossapidosta, arvion ojituskustannuksista ja menojen osittelusta, määräyksen ojituksesta aiheutuvien edunmenetysten korvaamisesta sekä laskelman ojitustoimituksen kustannuksista ja niiden korvaamisesta valtiolle. Ojitustoimitus päättyy silloin, kun toimitusmies on antanut tai lähettänyt päätöksen ojitusyhteisölle ja kuuluttanut siitä. (Yli-Mannila 2012.) Opinnäytetyön loppuun on liitetty ojitustoimituksen prosessi kaavio, mistä saa yleiskuvan ojitustoimituksen läpiviennistä viranomaisen näkökulmasta. (liite 2 Ojitustoimituksen prosessikaavio)

6.5 Ojituksesta ilmoittaminen

Ojittajan on ilmoitettava ELY-keskukselle kirjallisesti vähintään 60 vuorokautta ennen ojituksen ryhtymistä. Tämän ilmoittamisvelvollisuuden tarkoituksena on tehostaa ja yhtenäistää valvontakäytäntöjä parantamalla valvontaviranomaisten keskinäistä tiedonsaantia. Tämä käytäntö mahdollistaa ojituksen vaikutusten tarkastelun valuma-aluekohtaisesti huomioiden samalle ajanjaksolle suunnitellut muut hankkeet (Suomen ympäristökeskus 2013.)

Ojituksesta ei tarvitse ilmoittaa, jos se sisältyy ojitusta koskevaan aluehallintoviranomaisen tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen päätöksen, ojitustoimituspäätökseen taikka tiettyihin maantielain tai ratalain mukaisiin suunnitelmiin. (Suomen ympäristökeskus 2013.)

Jos ojitus on vähäinen, ei siitä tarvitse ilmoittaa. Vähäisenä ojituksena pidetään ojitustoimitushakemuksen mukaan seuraavia tapauksia:

- Vähäisen peltolohkon salaojitus
- Pienehkön metsäkappaleen ojitus
- Rakennuspaikan kuivattamiseksi tarpeellisen ojan tekeminen omalle maalle
- Vähäisen peltolohkon sarkaojittaminen ja ojittaminen

Vesilaki edellyttää ojitusilmoituksessa arvioiman ja selvittämään sen, onko alueella mm. pohjavesialueita tai happamia sulfaattimaita sillä pohjavesialueella tapahtuvasta ojituksesta täytyy aina ilmoittaa ja happamien sulfaattimaiden esiintymisen voi tarkistaa GTK:n verkkosivuilta. Pohjavesialueiden sijainnista saa lisää tietoa ympäristöhallinnon OIVA-palvelusta. (Suomen ympäristökeskus 2013.)

Ojittajan on ojitusilmoituksen ohjeiden mukaan tehtävä ilmoitus ojan kunnossapidosta silloin, kun ojan katsotaan kokonaisuutena tarkasteltuna muuttuneen luonnontilan kaltaiseksi uomaksi. (L 27.5.2011/587 luku 5, 8.2 §).

6.6 Rahoitus

Maatalouden kehittämisrahastosta on mahdollista saada peruskuivatushankkeen suunnitteluun ja työn toteutukseen avustusta. Toimeenpanokelpoiselle hankkeelle voidaan hakea rahoitusta ELY-keskukselta ja nykyään peruskuivatoimintaan tarkoitettu valtion tuki myönnetään avustuksena. Tuki voidaan myöntää joko vesioikeudelliselle yhteisölle tai kiinteistön omistajalle yhteistä hanketta varten. Hankkeesta saatavan hyödyn tulee tukea haettaessa kohdistua pääasiassa viljelysmaahan ja useampaan kuin yhteen tilaan. (Pajula & Järvenpää 2013.)

Hankkeesta täytyy olla hyväksyttävä suunnitelma sekä kustannusarvio ja kustannusten osittelu. Tuen saamiseksi on peruskuivatushankkeen kustannusten oltava kohtuulliset saavutettuun hyötyyn verrattuna. Samoin hyötyalueen peltojen on oltava maaperältään ja sijainniltaan sellaisia, että niiden jatkuva viljely on tarkoituksenmukaista ja todennäköistä. Hankkeeseen kuuluvia tukikelpoisia kustannuksia ovat suunnittelu- ja rakentamiskustannukset. (Pajula & Järvenpää 2013.)

Avustuksen suuruus on poikkeuksia lukuun ottamatta enintään 50 % hyväksyttävistä kustannuksista, mutta tukitasoa voidaan alentaa harkinnanvaraisesti 20 % jos ympäristövaikutuksia vähentävät luonnonmukaiset menetelmät olisivat toteuttamiskelpoisia mutta niitä ei toteuteta. Omarahoitusosuuden voi rahoittaa omalla työllä, tarvehankinnoilla tai rahalla. (Pajula & Järvenpää 2013.)

Avustuksen enimmäismäärää voidaan korottaa 20 %, mikäli ratkaisut, jotka koskevat vesiensuojelutoimenpiteitä tai niiden rakenteita ovat erityisen kalliita. Vesiensuojelutoimenpiteenä pidetään mm. työmenetelmää, joissa osa kaivetaan toispuoleisesti käyttäen luonnonmukaista kaivutapaa ja leveissä uomissa tehdään tulvatasanne. (Pajula & Järvenpää 2013.)

Ympäristön suojele- ja hoitotoimenpiteitä ovat mm. kosteikot, laskeutusaltaat, pohjapadot, eroosiosuojaukset, kiveykset, kutosoraikot, happamalla sulfaattimailla kaivutöiden kalkitukset ja salaojituksen säätökaivon rakentaminen, nurmetukset sekä kasvillisuuden siirrot laikuttamalla. (Pajula & Järvenpää 2013.) Eroosiosuojauksena luiskalle vaativissa olosuhteissa voidaan käyttää esim. risungin ja kiviheitokkeen yhdistelmää (Paasonen-Kivekäs, Peltomaa, Vakkilainen & Äijö 2009, 254),

jotka kuuluvat 100 % tuettuihin harkinnanvaraisiin ympäristönsuojelutoimenpiteisiin, kuten myös kosteikot ja pohjapadot. (Närhi 2012, 9).

Avustus maksetaan joko työn edistymisen mukaan, tai sen jälkeen kun työn on hyväksyttävällä tavalla suoritettu. (A 1419/2011 luku 12, 1 §). Avustus voidaan maksaa useammassa erässä mutta niin, että viimeinen maksuerä maksetaan vasta yhden kesäkauden jälkeen kaivutöiden valmistumisesta ja ennen viimeisen erän maksamista arvioidaan siivouskaivun tarve työn loppuun saattamiseksi. Hankkeen totuttamista ja kunnossapitoa, sekä niihin liittyvien rahoitusehtojen noudattamista valvovat ELY-keskukset. (Pajula & Järvenpää 2013.)

6.7 Toteutuksen jälkeiset toimenpiteet

Hankkeen kunnossapidon seuranta kuuluu ojitusyhteisölle ja päätettyjen kunnossapitotöiden suorittamisessa noudatetaan soveltuvin osin työn toimeenpanoa koskevia määräyksiä. Uoman kunnossapitämiseksi on ensisijaisesti huolehdittava luiskien raivauksista ja siivouksesta tarpeen mukaan, sekä ojitukseen kuuluvia rakenteita on hoidettava ja korjattava siten, että ne toimivat suunnitelman mukaisesti. Kunnossapidosta ei tarvitse tehdä ilmoitusta, ellei sitten uoma ole muuttunut luonnontilan kaltaiseksi tai kunnossapidosta voi aiheutua pilaantumista vesialueelle. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle on tarkoituksenmukaista ilmoittaa ennen kunnossapitotoimeen ryhtymistä, ellei sitten ole kyseessä vain vähäiset korjaustoimenpiteet. (Pajula 2008, 13.)

Ojan kunnossapito voi joissakin tapauksissa vaatia vesilain mukaisen luvan. Jos ojan voidaan katsoa muuttuneen luonnontilaisen kaltaiseksi uomaksi (L 27.5.2011/587 luku 5 8 §), sovelletaan siihen mitä laki sanoo uuden ojan tekemisestä.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella on päätösvalta kunnossapitoa koskevissa riidoissa ja mahdollisuus antaa teettämismääräykseen (L 27.5.2011/587, luku 5 8 §.)

7 OJITUSHANKKEEN KOKOUKSET

Perustava kokous. Vesioikeudellinen yhteisö, joka tässä tapauksessa on ojitusyhteisö, muodostetaan perustavassa kokouksessa. Aloitteentekijä kutsuu koolle perustavaan kokoukseen kaikki tiedossa olevat hyödynsaajat ja muut mahdolliset jäsenet. Tätä kokousta voidaan tarvittaessa jatkaa uutta kutsua lähettämättä kokouksessa päätettynä aikana. Kokouksessa hyväksytään yhteisölle säännöt ja valitaan toimitsijat tai hallitus. Perustavassa kokouksessa on kullakin jäsenellä yksi ääni. (L 27.5.2011/587 luku 12 3 §) Ojitusyhteisön säännöt vahvistetaan ojitustoimituksessa tai Aluehallintovirastossa, mikäli hanke tarvitsee vesilain mukaisen luvan. (L 27.5.2011/587 luku 3, 24 §) Ojitusyhteisön yhteisösopimusmalli ja säännöt löytyvät soveltaen ojitustoimitusoppaasta.

Perustavan kokouksen kokouskutsusta on ilmoitettava vähintään yhdessä paikakunnalla ilmestyvässä sanomalehdessä ja tämän lisäksi on lähetettävä kutsukirje tiedossa oleville osakkaille. Kokouskutsu on toimitettu oikein, kun kirjeet on postitettu ja ilmoitus julkaistu vähintään 14 päivää ennen kokousta. (L 27.5.2011/587 luku 12, 3 §)

Yhteisön kokous. Ojitusyhteisön päätösvaltaa käyttää yhteisön kokous, jossa päätökset tehdään yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Kokous kutsutaan koolle niiden sääntöjen mukaan, jotka on vahvistettu perustavassa kokouksessa. (L 27.5.2011/587 luku 12 11 §)

Vesilain (27.5.2011/587 luku 12, 12 §) mukaan yhteisön kokouksessa päätetään:

- 1) jäsenyyden alkamisesta ja päättymisestä,
- 2) kiinteistön hankkimisesta, luovuttamisesta tai kiinnittämisestä taikka yhteisön toiminnan kannalta huomattavan muun omaisuuden luovuttamisesta,
- 3) jäsenten suoritettavaksi tarkoitettujen maksujen määräämisestä,
- 4) toimitsijan, hallituksen tai sen jäsenen taikka tilintarkastajan valitsemisesta tai erottamisesta,

- 5) tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä,
- 6) yhteisön sääntöjen muuttamisesta, ja
- 7) yhteisön purkautumisesta.

Toimituskokous. Toimituskokous on ojitustoimituksen päätöksentekomenettely, jossa käsitellään kaikki toimitukseen kuuluvat asiat. (HE 277/2009, 5 luku 33 §) Toimitusmies kutsuu toimituskokoukseen kaikki ne, joiden oikeutta tai etua ojitustasia koskee. Toimitusmiehen on lisäksi varattava valtion valvontaviranomaiselle, kalatalousviranomaiselle ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle tilaisuus antaa lausunto ojitushankkeesta. (L 27.5.2011/587, 5 luku, 33 §) Toimituskokouksesta on kuulutettava julkisesti 14 päivää ennen niissä kunnissa, joiden alueella ojituksen vaikutukset ulottuvat. (HE 277/2009, 5 luku, 35 §)

Toimituskokouksessa käsiteltäviä asioita:

- Esitellään suunnitelma
- Määritellään ojituksen laajuus maanomistajien toivomusten mukaisesti
- Määritellään kuivatustavoite; kuivatussyvyys, tulvien poisto ja toteuttamistapa
- Käsitellään suunnitelmaan kuuluvat asiat kuten esimerkiksi perattavat uomat ja rakennettavat putkiojat, mahdolliset kosteikot, laskeutusaltaat ja suojakaistat, sillat ja rummut
- Selvitetään luvantarve
- Hankkeen kustannusarvion ja kustannusosuuksien jakautumisen päättäminen
- Vahvistetaan ojitusyhteisön säännöt
- Vahvistetaan suunnitelma, mikäli se on valmis

Loppukokous. Jos kaikki ojitustoimituksessa käsiteltävät asiat voidaan käsitellä yhdessä kokouksessa, ei silloin ole enää tarvetta pitää loppukokousta. Usein kuitenkin isoissa hankkeissa suunnitelmaan tulee muutoksia, jotka sitten vahvistetaan loppukokouksessa. (HE 277/2009, 5 luku 34 §)

Toimituskokouksen tai loppukokouksen pitämisen jälkeen annetaan ojitustoimituksesta päätös. Tämä päätös sisältää ojitussuunnitelman ja ratkaisun siihen mahdol-

lisesti tehdyistä muistutuksista ja vaatimuksista, tarvittavat määräykset ojituksen toimeenpanosta ja ojan kunnossapidosta. Lisäksi siihen kuuluu arvio ojituskustannuksista, laskelma kustannusten jakaantumisesta, määräykset ojituksesta aiheutuvien vahinkojen korvaamisesta ja laskelma ojitustoimitusten kustannuksista ja niiden korvaamisesta valtioille, (HE 277/2009, 5 luku 36 §)

8 ERITYISTAPAUKSET

8.1 Sopimusojitus

Ojitus voidaan toteuttaa myös sopimusojituksena. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki hyödynsaajat tekevät sopimuksen yhteisestä ojituksesta ja kukaan ei vaadi suunnitelman vahvistamista ojitustoimituksessa ja hanke toteutetaan vesilain säädösten mukaisesti. (Pajula & Järvenpää 2007, 27.)

Sopimusojituksessa voidaan perustaa ojitusyhteisö, mikäli hyödynsaajia on vähintään kolme tai joku hyödynsaajista sitä vaatii. Myös valvontaviranomainen saattaa vaatia yhteisön perustamista jos se katsoo, että se on tarpeellinen ojituksesta johtuvien asioiden hoitamista varten. Sopimusojituksen toimeenpanemiseksi voidaan hakea valtion rahoitustukea ja rahoittaja voi silloin asettaa tuen myöntämisen ehdoksi sopimusojituksen suunnitelman vahvistamisen ojitustoimituksessa. (Pajula & Järvenpää 2007, 27.)

Mikäli ojitusyhteisöä ei perusteta, on hyödynsaajien kuitenkin perusteltua valita käytännön asioiden hoitamista varten toimitsijat, joilla on valtuudet toimia hankkeen asioissa ojäseniä sitovin vaikutuksin. Tämä on valtion rahoitustuen ehtona silloin, kun ojitusyhteisöä ei ole perustettu. Käytännön vastuu hankkeen toteutuksesta on aina valituilla toimitsijoilla. Heidän tulee huolehtia työmaan valmistelusta, urakkatarjousten pyytämisestä, urakoitsijan valinnasta, työmaan valvonnan järjestämisestä ja hankkeen päättämisestä. (Pajula & Järvenpää 2007, 114.)

8.2 Tilusjärjestelyt

Ojitussuunnittelussa kannattaa selvittää ajoissa maanomistajien kiinnostus tilusjärjestelyihin. Tilusjärjestely tarkoittaa sitä, että nykyisten peltolohkojen sijoittelua parannetaan ja nykyaikaistetaan sillä, että maanomistajien kesken peltoalueella tiluksia kootaan yhteen ja näin säästetään viljelijän aikaa vähentämällä maatalousliikennettä ja viljelykustannuksia. Tilusjärjestelyitä on perinteisesti tehty alueilla,

joissa peltomaiden kiinteistörakenne on päässyt pirstoutumaan pieniin osiin. (Tilusjärjestely 2013)

Tilusjärjestelytoimitus on laajempaa aluetta käsittelevä kiinteistötoimitus, joka käynnistetään, jos sillä saadaan oleellinen parannus tilussijoitukseen ja maanomistajat sitä kannattavat. Edellytyksenä tälle on se, että tilusjärjestelytoimituksesta saatava hyöty on suurempi, kuin siitä aiheutuvat kustannukset ja valtio tukee tilusjärjestelyä sekä niissä tehtäviä perusparannuksia. (Pajula & Järvenpää 2007, 28.) Mikäli alueella päädytään jo ojituksen suunnittelun alkuvaiheessa järjestämään Maanmittauslaitoksen toimesta tilusjärjestelytoimitus, tehdään se ensin ja ojitustoimitus ELY-keskuksen kanssa vasta lopuksi. (Haapamäki 2013)

Jos ojituksen tarkoituksenmukaiseksi toteuttamiseksi on tarpeen muuttaa tilojen sijoitusta ja rajoja tilusten pirstoutumisen, supistumisen tai kulkuyhteyden vaikeutumisen välttämiseksi tai siitä aiheutuvan huomattavan haitan vähentämiseksi, tarvittavat tilusjärjestelyt voidaan tehdä vesistöhankeiden johdosta suoritettavista tilusjärjestelyistä annetun lain nojalla (L 451/1988, 1, 2, 5 ja 14 §). Tällöin otetaan huomioon ojituksen jälkeiset olosuhteet ja näitä voidaan tehdä vain ojitustoimituksessa vahvistetun yhteistä ojitusta koskevan suunnitelman toteuttamista varten. (Pajula & Järvenpää 2007, 28.)

Ojituksen yhteydessä voidaan oikoa tai siirtää ojaa tai puroa, jos se on uoman virtauksen ja ympäristön kannalta tarkoituksenmukaista. Tämänkaltaisen, vähäisen oikaisu tai siirto, voidaan tehdä ojituksen takia pidettävässä kiinteistötoimituksessa sekä ojitustoimituksessa vahvistetun, että sopimusojituksenkin toteuttamisen yhteydessä. (Pajula & Järvenpää 2007, 28.)

8.3 Luonnontilaisen kaltainen uoma ja Natura-alue

Vesilain viidennessä luvussa sanotaan ojan kunnossapidosta ja käytämisestä seuraavasti:

Hyödynsaajan tai hyödynsaajien on pidettävä oja kunnossa siten kuin 7 §:ssä säädetään. Kun ojitukselta johtuvien asioiden hoitamista varten on perustettu ojitussyhteisö, yhteisön on huolehdittava ojan kunnossapidosta.

Jos ojan kokonaisuutena tarkasteltuna voidaan katsoa muuttuneen luonnontilaisen kaltaiseksi uomaksi, sovelletaan sen kunnossapitoon ja käyttöön 1 momentin estämättä, mitä tässä luvussa säädetään ojitukselta.

Pienet maatalousuomat ovat tärkeä osa virtaavan veden ekosysteemiä ja niillä on maisemallista ja kalataloudellista arvoa. Luonnonmukainen kunnossapito ja -perkaus ovat keinoja, joilla pyritään parantamaan uomien tilaa ottaen kuitenkin samalla huomioon peltoviljelylle välttämättömät kuivatustavoitteet (Rautio T. 2007). Näistä luonnonmukaisista peruskuivatusmenetelmistä löytyy tietoa useista eri julkaisuista ja oppaista kuten Suomen ympäristökeskuksen vuonna 2006 julkaisema ”Maatalousalueiden perattujen purojen luonnonmukainen kunnossapito” sekä ”Luonnonmukainen peruskuivatus – kuivatusojista maatalouspuroiksi” Luonnonmukaisessa rakentamisessa pyritään käyttämään sellaisia materiaaleja, joita vesistöissä rakennettavalla paikalla esiintyy luontaisesti ja esim. eroosiosuojauksena voidaan käyttää risunkeja ja oksakatteita tai näiden yhdistelmiä. (Paasonen-Kivekäs, Peltomaa, Vakkilainen & Äijö 2009)

Ojituksen suunnitteluvaiheessa on otettava huomioon olosuhteet, jotka rajoittavat tai jopa estävät ojan kaivun. Tällaisia ovat mm. luonnonsuojelualueet ja -ohjelmat kuten Natura 2000 ohjelma ja siihen kuuluvat alueet. Peruskuivatushankkeilla voi olla vaikutusta mm. alapuolisessa vesistössä oleviin Natura-kohteisiin jolloin on arvioitava vaikutukset ja esitettävä toimenpiteet haittojen ehkäisemiseksi. Tietoa näistä suojelualueista saa alueelliselta ELY-keskukselta. (Pajula & Järvenpää 2007, 39.)

8.4 Happamat sulfaattimaat ja pohjavesialueet

Happamat sulfaattimaa alueet. Suomessa on Euroopan suurimmat happamat sulfaattimaa alueet (Maa- ja metsätalousministeriö 2011, 5). Länsi- ja Etelä-Suomen rannikkoalueilla esiintyy happamia sulfaattimaita, jotka olivat merenpoh-

jaa tuhansia vuosia sitten. Näissä merenpohjan hapettomissa oloissa kasvijättees-
tä ja meriveden sulfaatista syntyi bakteeritoiminnan vuoksi rikkiyhdisteitä, joista
muodostui aikojen kuluessa sulfidisavikerrostumia. Sulfidin hapettuessa syntyy
kerrostumissa rikkihappoa, joka happamoittaa sekä maan, että valumaveden ja
liuottaa maasta eliöille haitallista alumiinia ja raskasmetalleja. Liuenneet aineet
voivat aiheuttaa vesistöissä kalakuolemia ja kalkkikuoristen eläinten häviämistä.
Vesistökuormituksen lisäksi näistä maista aiheutuvat kasvihuonepäästöt voivat
olla huomattavia. Happamuusongelmien syntymistä voidaan estää pitämällä poh-
javeden pinta sulfidikerroksen yläpuolella. (Maa- ja metsätalousministeriö 2013, 3.)

Geologian tutkimuskeskus (GTK) on avannut karttakäyttöliittymän Internet-
sivuillensa, joissa tarjotaan kartoitustietoa happamien sulfaattimaiden esiintymi-
sestä ja niiden ominaisuuksista. Nämä kartoitukset ovat suuntaa antavia, mutta
niiden perusteella voidaan arvioida, kuuluuko peruskuivatushanke näille maille.
Lopullinen varmuus saadaan vasta maaperänäytteistä laboratoriokokein, joissa
selvitetään onko kyseessä hapan sulfaattimaa. (Happamat sulfaattimaat 2013.)

Peruskuivatushankkeissa tulee selvittää tarvittaessa näytteiden avulla se, onko
alueella happamia sulfaattimaita. Ojituksen aiheutuva pilaantuminen voi ilmetä
happamien sulfaattimaiden aiheuttamana happamoitumisena kuivatusvesiä vas-
tanottavalla vesialueella. Vesilain mukaisessa luvassa voidaan antaa määräyksiä
esim. asettamalla raja-arvoja tai muita toimenpidevelvoitteita veden happamuuden
säädölle, joilla ehkäistään vesistön pilaantuminen. Maanviljelyksessä voidaan vä-
hentää happamien sulfaattimaiden ympäristölle haitallisia vaikutuksia pitämällä
pohjavedenpinta sulfidikerrosten yläpuolella. Tämä voidaan tehdä säätösalojituk-
sella, jota voidaan vielä tehostaa pumpaamalla ojastoon lisää vettä silloin kun
pohjaveden pinta uhkaa laskea sulfidikerroksen alapuolelle. Säätösalojitus ja al-
takastelu on aikoinaan kehitetty turvaamaan viljelykasvien vedentarve ja vähentä-
mään ravinnehuuhtoutumia. (Maa- ja metsätalousministeriö 2013, 11.)

Pohjavesialueet. Pohjavedellä tarkoitetaan maa- tai kallioperässä olevaa vettä ja
uutena vesilakiin on lisätty pohjavesiesiintymän määritelmä, jolla tarkoitetaan kyl-
lästyneeseen vyöhykkeeseen yhtenäisenä vesimassana varastoitunutta pohjavettä
(L 27.52011/587, 1 luku, 7-8 §). Pohjaveden pilaamiskielto on ehdoton ympäris-
tönsuojelulain mukaan ja lain mukaisia valvontaviranomaisia ovat ELY-keskus,

sekä kunnat (Valvontayhteistyö 2012). Yleisen luvanvaraisuuden osalta on uudessa vesilaissa yhtenä tärkeimpänä muutoksena vanhaan vesilakiin verrattuna se, että pohjavesiesiintymien säilyminen on entistä tärkeämmässä asemassa. Vesitaloushanke vaatii luvan, mikäli hankkeella voidaan aiheuttaa pohjavesiesiintymän tilan huononemisen (L 27.52011/587, 3 luku, 2 §). Lupapäätöksestä käyvät ilmi ne tarpeelliset määräykset, miten vältetään hankkeesta koituvat haitat ja mitä on tehtävä pohjavesiesiintymän tilan säilyttämiseksi. ((L 27.52011/587, luku 3, 10 §).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuonna 2012 lokakuussa satoi hetkessä poikkeuksellisen paljon vettä muutamille alueille Etelä-Pohjanmaalla. Joet tulvivat ja patokynnyksiä avattiin niin, että Kyrönjoen varrella satoja peltohehtaareita jäi veden alle tulvaluukkujen avaamisen seurauksena ja sama toistui jo seuraavana keväänä. Vuoden 2013 kevään tulvan poikkeuksellisuuden arvioinnit ovat vielä kesken, mutta vedenpinta kävi Ilmajoella Ilkantien sillalla N43 korkeusjärjestelmän mukaan 41 metrissä, kun MHW (keskiylivesi) samassa paikassa vuosina 1989–2010 on Suomen ympäristökeskuksen sisävesiyksikön Nikkolan mittauspisteen kohdalla 38,83 m. Teoriassa tulva oli harvinaisuudeltaan tasoa 1/250 (kerran 250 vuodessa esiintyvä tulva).

Ilmastonmuutokseen varautuminen ja sopeutuminen tarkoittavat peltoviljelyssä ojituksen hyvää toimivuutta. Etelä-Pohjanmaalla, missä maaston tasaisuuden ja vähäjärvisyyden takia on ollut laajojenkin alueiden kuivatusongelmia, on kannattavaa myös tulevaisuudessa pohtia erilaisia ratkaisuja, millä pelloille saadaan riittävä kuivatus ja kastelu. Yksi varma asia ainakin on toimivat ojasot, joilla nopeutetaan veden poistuminen tulvan jälkeen pelloilta ja toisaalta taas kosteikkojen sekä laskeutusaltaiden käyttö vesivarastoina, jolloin niitä voidaan hyödyntää kuivana aikana peltojen kasteluun.

Kunnossapitoperkaus, peruskorjaus tai kokonaan uusi hanke vaativat aina usean maanomistajan panostuksen hankkeeseen. Moni asia saattaa mennä pieleen, kun asioista ei tiedetä, tai ei oteta riittävästi selvää. Tyypillisimpiä ovat ojan kaivaminen rajalle, tai toisen alueelle ilman tiedottamista, puiden kaato ja ojamassojen läjitys niin, että ne aiheuttavat kuivatus- tai maisemahaittaa, uomaa ei pidetä kunnossa kunnossapitovelvollisuudesta huolimatta tai tukitaan toisen alueelta tuleva oja. Valtion kunnossapidon valvontavelvollisuuden poistuminen vuonna 1997 valtion rahoittamista peruskuivatushankkeista on osaltaan aiheuttanut uomien kunnan heikkenemisen, kun mikään viranomaistaho ei enää valvo ojitussyhteisöiden kunnossapitotoimintaa.

Toimimaton ojasto saattaa olla kunnostamatta kymmeniä vuosia ja kun siihen viimein puututaan, voi hankkeen käynnistäminen olla pitkä prosessi. Usein se, joka hanketta lähtee viemään eteenpäin, kohtaa vastustusta hankkeen aloittamisesta. Peruskuivatus on kuitenkin maanomistajan oikeus ja ojitussyhteisöllä on lainmukainen velvollisuus pitää uoma kunnossa.

Tässä opinnäytetyössä on uutena käsitteenä mainittu ojitusisännöitsijä. Mitä suuremmasta ojitushankkeesta on kysymys, sen suositeltavampaa olisi käyttää ulkopuolista ammattilaista, joka kykenisi viemään koko hankkeen läpi toimitsijoiden kanssa. Maanomistajilla on usein vain vähän kokemusta suurten hankkeiden läpiviennistä ja ojitusisännöitsijän tehtävänä olisi olla yhdyshenkilönä maanomistajien, hankkeen suunnittelijan sekä viranomaisten välillä. Ojitusisännöitsijän käyttö nopeuttaa ojitussyhteisön toimintaa sillä, että isännöitsijällä on jo etukäteen tiedossa se, miten hanke etenee ja miten sitä kannattaa viedä eteenpäin.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvä opas on tehty helpottamaan maanomistajia hankkeen käynnistämässä ja läpiviennissä. Oppaan lopusta löytyy Internet osoitteita sekä kirjallisuutta, mistä maanomistaja saa tarvittaessa lisää tietoa. Oppaan luonnos on ollut kommentoitavana kolmen eri ojitussyhteisön toimitsijoilla sekä peruskuivatuksen toimintamalliryhmän jäsenillä ELY-keskuksissa, Maa- ja metsätalousministeriössä, Suomen ympäristökeskuksessa ja Aluehallintovirastossa. Toimitsijoilta tulleet ehdotukset ovat olleet hyviä ja niiden perusteella oppaaseen on lisätty mm. kunnossapitovelvollisuuden korostaminen, maaperätutkimuksen tärkeys sekä peruskuivatusavustuksen hakeminen. Oppaasta tehdään viimeistään keväällä 2014 painettu versio ja Oppaan sähköinen versio löytyy tulevaisuudessa ELY-keskuksen internetsivuilta. Oppaan luonnos on saanut positiivista palautetta, ja uskon, että valmiina se on hyvä ja riittävä kattamaan kunnostusojitus- sekä peruskorjaushankkeen läpiviemisen.

LÄHTEET

A 1560/2011. Valtioneuvoston asetus vesitalousasioista.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013. Etelä-Pohjanmaa ELY-keskus. [Verkkosivu] Helsinki: [Viitattu 8.5.2013]. Saatavana: http://www.ely-kus.fi/web/ely/aiheet?p_p_id=122_INSTANCE_aluevalinta&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_r_p_564233524_resetCur=true&p_r_p_564233524_categoryId=14249

Haapamäki, V. 2013 Vesistösuunnittelija. Etelä-Pohjanmaan Ely-keskus Haastattelut 1.4 – 31.7.2013

HE 277/2009. Hallituksen esitys eduskunnalle vesilainsäädännön uudistamiseksi.

Happamat sulfaattimaat (ei päiväystä). [Verkkosivu]. Geologinen tutkimuskeskus. [Viitattu 9.7.2013]. Saatavana: http://www.gtk.fi/tietopalvelut/palvelukuvaukset/happamat_sulfaattimaat.html

L 24.10.1997/947. Laki peruskuivatustoiminnan tukemisesta.

L 27.5.2011/587. Vesilaki.

Maa- ja metsätalousministeriö 2003. Ojitusoimintasuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 4/2003. Helsinki

Maa- ja metsätalousministeriö 2010. Peruskuivatus- ja ojitustehtävien toimintamallin kehittämissuunnitelman asettaminen. Asettamispäätös MMM 58:00/2010, Valtioneuvoston hankerekisteri. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.7.2013]. Saatavana: http://www.hare.vn.fi/mHankkeenTaustatietojenSelailu.asp?h_iID=16988&tVNo=2&sTyp=Selaus

Maa- ja metsätalousministeriö 2011. Happamien sulfaattimaiden aiheuttamien haittojen vähentämisen suuntaviivat vuoteen 2020. Maa- ja metsätalousministeriö 2/2011

Maa- ja metsätalousministeriö 2013 Ympäristöriskien vähentäminen happamilla sulfaattimailla –opas pohjaveden pinnan säätämiseksi. Raportti 74

Näreaho, T., Jormola, J., Laitinen, L. & Sarvilinna, A. 2006. Maatalousalueiden perattujen purojen luonnonmukainen kunnossapito. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Raportteja. Suomen ympäristö 52/2006

- Nokua, M. 2013. Nokuanluoman hankkeen puhemies. Vaasa puh 040 483 0167
Puhelinkeskustelu 23.7.2013
- Närhi, I., 2012. Ojitusyhtiöiden toiminta. [Ppt-esitys]. Vaasa: ELY-keskus. [Viitattu 10.6.2013]. Saatavana:
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=136005&lan=fi>
- Ojitus (ei päiväystä). [Verkkosivu] Helsinki: Helsingin yliopisto. [Viitattu 17.5.2013].
Saatavana:
<http://www.helsinki.fi/kansatiede/histmaatalous/peltoviljely/ojitus.htm>
- Ojitusoimitushakemus (ei päiväystä). Elinkeino-, liikenne. ja ympäristökeskus.
- Paasonen-Kivekäs, M., Peltomaa, R., Vakkilainen, P. & Äijö, H. (Toim.) 2009.
Maan vesi- ja ravinnetalous. Ojitus, kastelu ja ympäristö. Helsinki: Salaojayhdistys
- Pajula, H. 2008. Oikeus maankuivatukseen ja kuivatushankkeen toteuttamiseen.
Vesitalous (4) 13-15
- Pajula, H ja Järvenpää, L. (toim.) 2007. Maankuivatuksen ja kastelun suunnittelu –
Työryhmän mietintö. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 23. Helsinki.
- Pajula, H ja Järvenpää, L. (toim.) 2013). Maankuivatuksen ja kastelun suunnittelu
– Työryhmän mietintö. (Julkaistaan 2014)
- Saari, R. 2013 Kuivatusvastaava. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus. Haastattelut 1.4
– 31.7.2013
- Sorjanen, A. 2011. Vesilain (587/2011) mukainen ojitusopas kunnan ympäristön-
suojeluviranomaiselle. Kehittämistehtävä. Maaseudun vesitalouden erityisasi-
antuntija koulutus. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Maa- ja metsätalouden yk-
sikkö. Oppisopimuskoulutus. Julkaisematon.
- Suomen ympäristökeskus 2010. Maan kuivatustoiminta ja sen kehittämistarpeet.
Selvitys. Pajula, H. (toim.) Suomen ympäristökeskuksen raportteja 15/2010.
Helsinki
- Suomen ympäristökeskus 2013. Maankuivatus. [Viitattu 10.6.2013]. Saatavana:
http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi_ja_meri/Vesien_kaytto/Maankuivatus_ja_ojitus

Tilusjärjestely (ei päiväystä). Maanmittauslaitos [Verkkosivu]. Maanmittauslaitos [Viitattu 9.7.2013]. Saatavana: <http://www.maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/maanmittaustoimitukset/tilusjarjestely>

Valvontayhteistyö. Päivitetty 11.10.2012. Pohjavesi. Hämeen elinkeino-, liikenne, ja ympäristökeskus. [Verkkosivu]. [Viitattu 5.6.2013]. Saatavana: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=20400&lan=fi>

Yli-Mannila, S. 2012. Ojitus viranomaisprosessina. Oppimistehtävä 2. Maaseudun vesitalouden erityisasiantuntija koulutus. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Maa- ja metsätalouden yksikkö. Oppisopimuskoulutus. Julkaisematon.

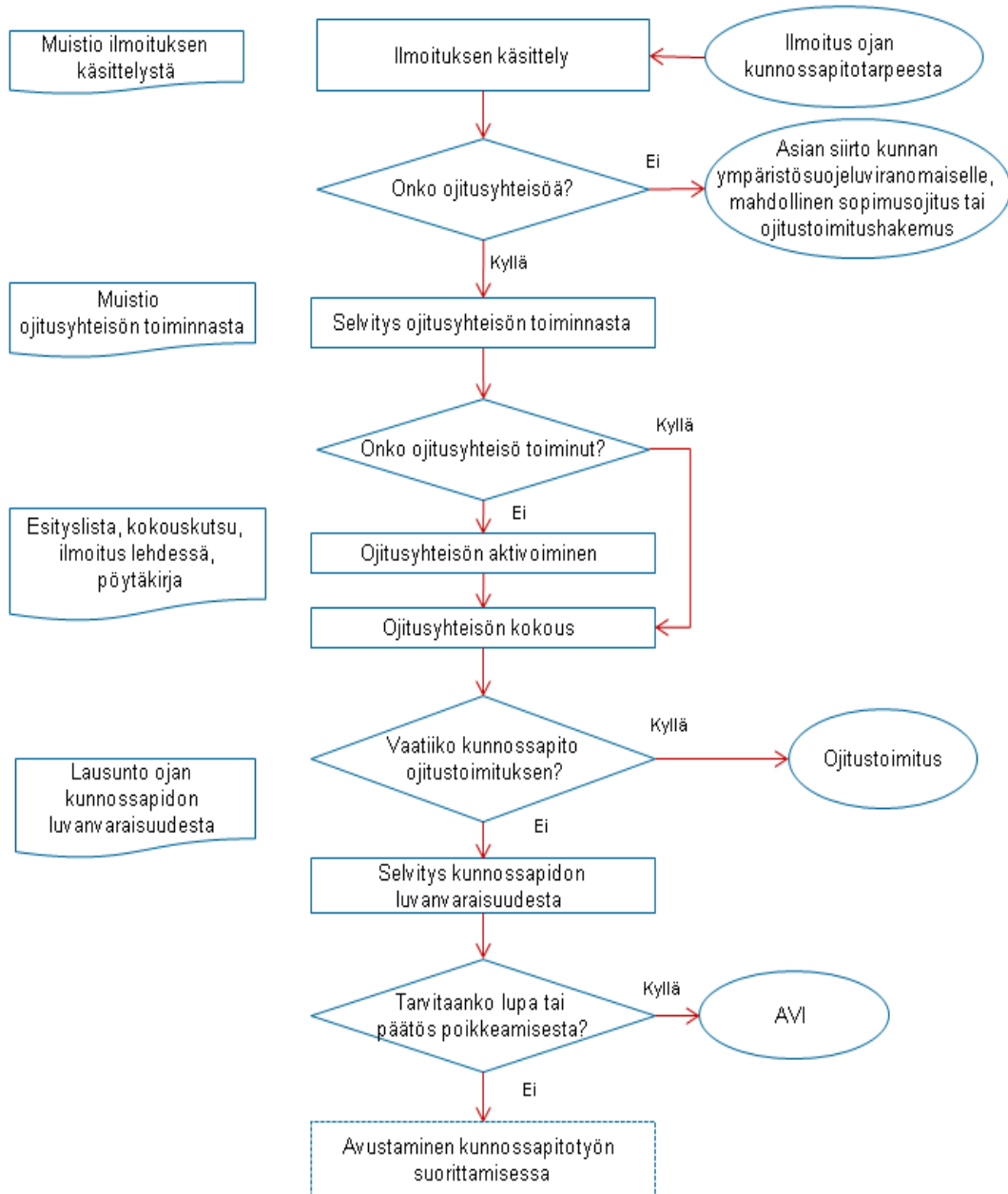
Ympäristöministeriö 2012. Uudistunut vesilaki 2011. Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset. Ympäristöministeriön raportteja 1/2012. Helsinki

LIITTEET

Liite 1. Kunnossapitohankkeen prosessikaavio

Liite 2. Ojituslaitoksen prosessikaavio

LIITE 1 Kunnossapitohankkeen prosessikaavio

LIITE 2 Ojitusoitituksen prosessikaavio

